

Scurătorul

REVISTA LITERARA ȘI ARTISTICĂ

SUMARUL:

- E. Lovinescu* . . . . O pagină uitată
Virgiliu Moscovici . . Volubilis
Ștefan I. Nețescu . . Iarnă
Ludovic Daus . . . . Crima
G. Rălică . . . . Când Venus a vrut să biruiască
Ada Umbră . . . . Pastel

CRONICI:

Const. Gerota: G. Palante, La sensibilité individualiste. — *E. Lovinescu*: Teatrul Național, CAIN, de A. Sabaru.

Editura ALCALAY & Co.

UN LEU

APARE SĂPTĂMÂNĂL

LeRefum
7

A apărut :

E. Lovinescu

CRITICE

VOLUMUL IV

==== COPRIZAND: ====

REVIZUIRILE LITERARE

Caragiale, T. Maiorescu, Al. Vlahuță,
C. Dobrogeanu-Gherea, I. Al. Brătescu-
Voinești, N. Iorga, Semănătorul, Poe-
zia Populară.

Lei 12

Editura **ALCALAY & Co.**

ABONAMENTE:

UN AN . . . . . LEI 50 = ȘASE LUNI . . . . . LEI 30

Pentru învățători, profeși și studenți

UN AN . . . . . LEI 40

PREȚUL UNUI EXEMPLAR 1 LEU

ABONATORUL se găsește de vânzare la toate librăriile și chioșcu-
rile de ziare din România Mare

Abonamentele se primesc la *Librăria Alcalay & Co.* și la administrația
revistei.

Administrația: Sfrada Sărindar No. 14

— BUCUREȘTI —

Manuscrisele, corespondența și schimbul se vor trimite pe
adresa d-lui E. Lovinescu, Cămpineanu, 40

SBURĂTORUL

REVISTA LITERARĂ, ARTISTICĂ ȘI CULTURALĂ

Director : E. LOVINESCU

O PAGINĂ UITATĂ

Puerilitatea înăbușită multă vreme în coșul redacției unei reviste devine agresivă în paginile alteia ; lipsa de talent amărâtă de disgrația ei se refugiază de obicei în solemnitatea anonimului : singura cale ce-i rămâne ca să-și impună severitatea. Fenomenul agresiunii gângave sau anonime e un fenomen endemic ; ieșit din veninul solitarului obscur sau din vaste colectivități de infuzorii, îl constatăm sub forme mai blânde sau mai violente în diferitele epoci ale literaturii noastre. Nu merită să-i acordăm o atenție nouă. Din articolele scrise acum zece ani republic decii o pagină uitată. Oportunitatea ei se regăsește intactă după atâta timp. Viața literară e un cerc.

Răscoala robilor

Cultura română e supusă la atentatului periodic al robilor răsculați. Descendența lui Spartacus e încă viguroasă. Robi sunt toți cei lipsiți de principiul activ al unei culturi sufletești : copii tineri sau bătrâni, victime ale ușurinții lor morale sau unelte în mâinele altora, temerari sau înăspriți de durerea unei vieți învinse, sclavii urei și ai patimilor. Incovoiați asupra brazdei lor fără soare, scapă uneori din obezi. Văzându-se liberi, vor libertatea instinctului.

O flacăra albăstrue se înalță mai întâiu din coșul unei redacții uitate ; desfăcându-se, o scântee aprinde casa vecină. Purtat de vântul favorabil, focul se lățește... Dintr'odată, nu rămâne publicație literară, în care să nu apară câte un sclav cu buzele groase, cu fruntea îngustă și cu părul creț, un Trac, un Libian sau un Negru cu belciugul în nas, care să nu lovească unde ajunge cu o custură furată din curtea stăpânului... Li poartă pe umăr semnul ferului roș, și vrea totuși să-l ucidă cu o mână nelegiuită.

Prin resmeriță, vor domnia robilor ! Vor încetarea primatului talentului și al culturii ; vor răsturnarea valorilor morale și sociale ; sfărâmând ordinea firească, vor încătușa-

rea stăpânilor și tirania mediocrației. Pentru a-și ajunge la scop, se slujesc de arma facilă a presăii. Prin vehiculul cuvântului violent, vor să tulbure mai întâiu apa limpede a noțiunilor precise. Injuria impresionează și nivelează; în larma ei o ureche atentă poate însă distinge sgomotul lanțului rămas pe fluerul piciorului plin de ranele sclaviei.

Nu sunt vinovați numai robii... Unii nu și-au zdrobit singuri obezile. Au fost liberați și împinși la răsvrătire de stăpânii lor. În lupta fratricidă între curente culturale și literare, conducătorii s'au folosit și de ajutorul robilor. D. N. Iorga a emancipat pe liceenii-naționaliști, iar d. O. Densușianu pe efebii lui simbolisți. Scăpați de butuc, au pus mâna pe furci, ducând torța răsmeriții... Nu mai invârt la răjnită, ci sunt marii răzbunători ai nedreptăților sociale. Lipsa de talent și de personalitate este însă cea mai mare nedreptate.

* * *

La baza acestei anarhii morale e ura. Ori cât ar fi de distructivă, în genere, ura poate fi totuși și rodnică. Din gestul ei iese și viața. Sădind ambiții uriașe, trezește și energii ațipite; dărâmand, e silită să construiască pe ruini. Ura lui Spartacus se preface numai rar în artă: poate însă deștepta reacțiunea salutară a stăpânilor.

Un lemn stă pe foc, părând stins; ajunge o lovitură de clește pentru ca să țâșnească din el flacăra adormită. Fenomenul răscoalei robilor este deci și complex și natural. I se cuvine mai multă curiozitate științifică de cât indignare.

E. LOVINESCU

VOLUBILIS

Cu mâini tremurătoare, sub boarea inserării,
Te-am răsădit în brazda fecundelor dureri,
Te-am încălzit — fragilă — cu razele visării,
Din apele himerii ți-am dat să bei puteri.

De-atunci te'nalți într'una. Tentacule subțiri
Incolăcești în juru-mi, strângându-mă mai tare.
Schitezi — perfid — pe trupu-mi dorite 'nlănțuiri,
Când vrejul tău metalic mă sângeră, mă doare..

— Iubire, strânge lațul! Cuprinde-mă de tot.
În plasa ta rigidă înăbușă-mi făptura —
Și lasă-mi doar puțința, în nopți târzii să pot
Pe floarea ta aprinsă să'mi plec, în taină, gura...

VIRGILIU, MOSCOVICI

I A R N Ă

Pe mine iarna mă 'ngrozește:
E frig și e omăt și sloată
Neîmpăcată.
Se sgribulește firea foată
Ca un copac,
Când ramurile pustiite îndoaie.
Frumoasă este numai din odae.
Uitându-mă pe geam îmi amintește
Colindătorii',
Mergând cu steaua 'n noaptea de Crăciun,
Și aceia care 'n seara de ajun,
Spre anul nou, urează anul bun —
Plecau cu buzunarele umplute
Cu roșcove, cofeturi și stafide,
Covrigi și mere, nuci — de toate cele...
Ce vremuri bune!.. Genele umide
Le face amintirea, căci acuma
Sunt vremuri uricioase, tare-s grele!—

Ei da! pe-atuncea era iarnă!

Vezi?— Nourii începuseră să cearnă
Zăpadă deasă.
Pocnea în sobă focul duduind,
Și mă jucam precum copiii să joacă,
Aci sărind și aicea hăulind.
Un lemn, un ciob chiar izbutea să-mi placă:
Era un armăsar când, fără vină,
Il împingeam și nechezam răsând...
Se alungă, rând pe rând,
In gândul meu, ca umbrele în lumină,
Vedeniile scumpe, tremurând...

Motanu 'n colțul patului se 'ndeasă
Torcând.
Rămân cu ochii ațintiți în gol:
Imi pare că e somn, dar nu e somnul,
Ci este basmul, înfloritul sol.
—„Povestea cea de ieri să ți o mai spun?”
—„O da!” șoptesc, și cineva reîncepe,
Și dragile icoane mă sugrum.

„A fost un împărat și-o împărăteasă.
 „Erau bogați, stăpâni peste moșii—
 „Vechili aveau vreo două sau trei mii
 „Și robi așa de mulți că nu-i pot ști,
 „Că nu pot spune câți aveau—
 „Dar neavând copii, copiii doreau.“

Clipesc mai repede. Se depărtează—
 Povestitoarea voce. Se așează
 Noianul lumilor ce nu sunt, sapă
 Prăpăstie 'ntre mine și 'ntre lumă,
 Iar dornicul meu suflet
 Cu ce n-a fost și nu va fi se-adapă.

Ascult cum s-a născut coconul,
 Cum om de om adusu-i-a ploconul,
 Cum vraciul i-a cetit în zodii.
 Cum a plecat
 În lume, pe mireasa de-a cătat..
 Și pleoapele-mi sunt tot mai grele,
 Îngân aleasa!
 Crăiasă!
 Și tac, și mai încet apoi — mireasa!
 Și adorm...
 Și mama mă desbracă și mă culcă
 În proaspătul pătuc.—

Ei da! pe-atuncea era iarnă!

ȘTEFAN I. NENIȚESCU.

CRIMA¹⁾

(Vangheli Zioni, un grec pripășit prin părțile Vărcitului, a reușit să ia pe ascuns un cuțit cu plăselele de fildes al unui flăcău și caută să se slujească de el...)

Luna dispăruse. Norii împinziseră din nou tot cerul și întunericul își întindea vălurile deopotrivă de negre și de adânci, cufundînd și case, și copaci, și împrejurimi într'un imens cărbune stins.

Dar Vangheli cunoștea bine locurile, sau mai curând avea instinctul orientării. Lunecă, se strecură prin pîcla umbrelor, furișîndu-se, oprindu-se din când în când, trăgînd cu urechea. Percepea cel mai mic zgomot, se tupa, ocolea, ușor la picior, așa că nu i se auzeau pașii, parcă ar fi avut vată pe tălpi.

În urmă-i își lăsase odaia cu ivărul pus pe dinăuntru. Eșise pe

¹⁾ Din romanul *Dihorii*.

ferastră, tiptil și o închisese la loc de dinafară. Până la ziuă, mai erau destule ceasuri ca să se întoarcă la timp. Il vor găsi astfel zorile în pat la el, și la vreme îi va aduce gazda paharul cu lapte, ca de obicei.

Se simțea cu mintea rece ca o lamă de cuțit. Auzi pe-un străjer trecând pe-o uliță a satului. Cât-va timp stătu lipit de-un gard de nuiele ținându-și suflarea. Totuși era grăbit. Știa că nu se poate, că nu trebuie să întârzie, ori ce s'ar întâmpla, și ochii lui mai obicinuiți cu întunericul, începeau să-l pătrundă.

Curând fu pe linia pârâului.

Venea umflat, vâjiind printre pietre.

Filioara rămăsese de-oparte. Il pișca aerul mai rece și mai jilav al văci în care pădurea apropiată își revărsă mirosul muced al frunzelor de fag căzute, al ierburilor, vreascurilor și trunchiurilor putrezite, cum și adierea vie a brazilor ce-și revărsau rîșina până și din ghimpii frunzelor.

Mergea hotărât, mai liber acum în pustietatea pârâului. Nici un om, nicio strajă, nici un câine. Doar singură pădurea își ținea țintiți ochii asupra-i,—dar nu se temea de ochii pădurii. Era 'nvătat cu întunericul și singurătatea. Le cunoștea demult.. Nu înzadar și-a dus copilăria în neastâmpăr și pribegie, pe valuri de mare, pe străzi clocotitoare de lăcomii și viciu, în umbră și noapte, ca toți lopătarii din undele vâscoase și negre... Mergând și-amintea scene zărite sau trăite, acolo, în porturile Greciei: lupanare și cărciumi, certuri și orgii, furturi, urmăriri, lupte, înjunghieri și morți, tot complexul vieții de rapt, de siluire și crimă.. Le știa, le cunoștea țățele acestea din care-și sughe mizeria laptele, indiferent din ce uger vine, indiferent de-și înseamnă drumul c'o stropitură de sânge sau c'un cadavru.

Cu cât cețurile nopții erau mai umezoase, mai pătrunzătoare, mai reci, cu atât în gându-i se lumineau țermurile de soare pe care le părăsise. Uită că e în preajma Vărăticului, uită pădurea și noaptea. Realitatea piercă în clocotul inchipuirii ce se înfiripă în viziunea clară a portului din care plecase ca să vie aci în Moldova. Pe mare jucau solzi albaștri și argintii, își repezeau luminile ca o pălpăire de flăcări; nave cu pânze își îndoiu catargurile printre cari ici colo, se deslușeau liniile de fum negru ale vapoarelor. Pe cheu, maică-sa, acum moartă, și soră-sa Caliopi, cu roche scurtă încă, îl întovărășeau, în ceasul plecării. În fața necunoscutului ce prăpădit și fără de putere se simțea el atunci... Părea că-i mai ușor să-ți faci drum și să cazi în adânc, în mormântul apei, decât să-ți faci vise și să iei viața în piept... Ma ma îl îmbărbătă, Caliopi plângea ștergându-și când un ochiu, când cel'alt cu mâneca rochiței, o rochiță de stambă murdară. Dar sirena vaporului vesti plecarea... Oamenii se grăbeau, funiile se întindeau, lanțurile se desfăceau, și încet încet namila de scânduri porni, își iuți mersul spre larg. Curând dispăruse și Caliopi, și mama, și casele de pe cheu, pi țermul.. Și într'insul crescú ceva, îl învioră... Câți-va ani de atunci; un „ieri“ cufundându-se în „astăziul“ de-acum; o mare năvălind codrul și luminând noaptea. pe când el, Vangheli, s'apropia de zidurile mânăstirei, spre porțița din dreapta, din fund, cum privești munții.

Inima i se umfla ca de-o bucurie, ca de-un noroc.

— De m'ai vedea mamă!

Și pipăi în haină cuțitul lui Ioan Țițoc. cuțitul cu plăselele de fildeș și cu două tășuri.

Stăpân pe el și plin de curaj, își simțea mâna sigură.

— O bătrână!

Iuți pasul, coti, apoi se lipi de zid, cu urechea ațintită.

Nici un zgomot dinspre mănăstire.

Din jos pârâul își urla apele.

Intunericul sta nepătrus, ca o greutate de umbre ce nu mai puteau fi risipite. Apele prinșuetul lor, înăbușiau pașii, într'o strînsă tovarășie cu noaptea ce tănuia totul.

— Acu-i acū! gândi Vangheli.

Dintr'o mișcare fu sus pe zid.

Cerdacul caselor maicei Epraxia i-aparū ca un brău bine încins pe albul pereților vâruți. Apropierea îi deslușia întrucât-va toate ca printr'o pânză sau printr'un ciur. Ușor, se lăsă de pe zid și stătu o clipă pitit de-un copac ținîndu-și suflarea.

Acelaș urelet dinspre pârâu și'ncolo nimic,

Doar zgomotul apelor îi iuția bătăile inimei. O înfiorare îl cuprîndea ca o spaimă de nehotărâri.. Din adâncuri nedeslușite i se înfățișau faptele îi lucrurile într'un complex de împrejurări ce puteau să-i fie și potrivnice.

Dacă?.. dacă!

Il nelinișteau glasuri inchipuite. Păreau că îl indeamnă, că îl opresc. Il ameteau, îl cutremurau... Cine-a pășit lângă el, la spatele lui?.. Roti ochii împrejur. Aiurit, cu dreap'a pe mânerul cuțitului sta înfipt gata să lovească. O bufniță sau o altă pasere își luase zborul din chiar pomul sub care sta el și-o ramură, pe urma zburătoarei, foșnea ușor clătinându-se.

Ce? Atât de sperios a ajuns?

Și-i fu necaz pe el, pe mănăstire, pe copac, pe noapte, pe aerul ce'l respira, pe gândul ce i se înfîgea scormonitor în creier.. Un pas greșit, un țipăt isbucnind de-odată și iată ajungându-l din urmă nenorocirea și înșfăcându-l. Ce nu se poate! Câți alții n'au crezut ca și el, și totuși au înfundat ochii când tocmai le zimbea mai de aproape visul. Mai de aproape, da; ca acum lui, în preajma casei maicei Epraxia.

Un gând paznic îl îmbiă să se 'ntoarcă. Acum se simțea multumit și cu ce-i aducea negoțul.. Va ajunge și așa, încet încet, cu mici economii și profituri. De ce să joace tot pe o carte?

Un alt gând îi porunci.

— Haide!

Și fără să-l mai adânciască, porni, ca într'o beție. Acum nu mai era stăpân pe el, nu cercetă, nu măsură primejdiile; eră o unealtă, un fulg în mâinile unei porniri oarbe. Sui scara și, fără să-și dea seama de drumul făcut, se văzū în cerdacul maicei umblând îndoit și pitit după stâlpii și scândurile împrejmuirii. Cât a stat?.. Nu-și da seama. S'a gândit sau nu?... Iar n'ar fi putut spune!.. Dar iată'l dăsbărâcându-se, dosindu-și îmbrăcămintea într'un colț, scoborându-se pe-o scară în curtică de dindos și mănjindu-se cu noroi pe față.

Când fu înapoi în cerdac, cu toate că era gol și vremea biciuia, lui Vangheli îi era cald.

Întăiu veni la ferestre. Erau vechi, slab prinse, și-aproape putrede. Ce-ar fi fost să vâre cuțitul pe lângă pervaz? Dar se sfii văzându-le cu două rânduri. Cele dinăuntru erau desigur mai tari, și-apoi, se temea de zgomot...

Atunci iarăși ocoli cerdacul.

La o fereastră, lângă ușa de dindos, un stor vechiu, sucit picură o lumină palidă prin rupturi, atât de slabă și de nesigură, că vădea lumina unei candelii.

— Aci stau ele, își zise.

Lipi urechea de geam, ascultând.

Nu auzi nimic.

— Dorm!

Și bătu.

— Măicuță... Măicuță.

— Ce?.. Cine-e?.. bălbăiră glasuri slabe din casă.

— Eu sunt... străjerul.. Deschideți, că arde.

— Arde.. Maica lui Dumnezeu!.. da la cine arde?

— La Sfinția ta, arde,

— Ira-can-de-mine! Sfinte Hristoase!

Și se auziră vâcăreli, scâncete. Vestea căzuse atât de năpraznică, de neașteptată, că Maica Epraxia Ruset și tovarăsa-i, maica Maria, aiurite de somn și spaimă, alergam de colo până colo, zăpăcite, aprinzând și stingând lumânarea trecându-și fustele în grabă, mai mult dibuind și încurcându-se

— Sfântă făcătoare de minuni..

— E mare pârjol, Doamne păzește.. Măicuță... măicuță...

Tremurând, bicisnice, aproape moarte, bătrânele deschiseră ușa. Dar se dădură înapoi, ca în fața unei arătări.

O namilă de om, cu chip mânjit și gol înainta spre ele. Maica Maria scăpă lumânarea pe care o ținea, în vreme ce Epraxia, prinsă de tuse și sufocând încremeneă, lipindu-se de perete și băiguind:

— Maică prea curată, fecioară Marie.

Vangheli, intră și puse ivărul.

Jos lumânarea își curgea seul pe podele.

O lumină, tremurătoare și gata să se stingă, lungea umbrele celor din prejur până 'n tavan.

Vangheli avu o scrâsnire firoasă.

— Ce stai! strigă el făcând un pas spre maica Maria și-i împântă cuțitul în mijlocul pieptului, cu toată puterea.

Nici nu se auzi bine gemătul bătrânei. Maica stătu o clipă în picioare, cu gura căscată, și mâinile-i voiră parcă să acopere rana. Apoi trupul se clătină, ca amețit, și se prăvăli pe podele, stingând lumânarea.

— Doamne, Doamne! plângea Epraxia.

Vanghele stătu o clipă nehotărât, covârșit parcă de întuneric și de greutatea faptului împlinit. O mână a maiciei Maria cătând îi atinse picioarele, și o simțea ca o durere ce-i intră în sânge și îl ardea.

Apoi o umbră lunecă, o ușă scârții ușor și maica Epraxia Ruset căută să fugă în odaia de alături și să se încue acolo. Dar n'avu timp. Vangheli îi zmuci ușa din mâini și o prinse.

— Ia hai mai în lumină!

Și o trase, o târâi aproape spre candela ce ardea în dreptul icoanelor, lângă patu-i desfăcut, în pripita-i deșteptare.

— Dacă țipi, te fac bucăți... Auzi!

— Te-aud, omu lui Dumnezeu... Nu mă trage așa că mă doare.

— Ai bani?

— Maică prea curată...

— Ai sau nu? — răspunde.

— Am, omu lui Dumnezeu, am...

— Unde-i ții?

— Fie-ți milă de bătrânețele mele. Îți dau tot ce am, tot, numai fie-ți milă.

— Arată întâiu unde ții banii, — și-am să văd pe urmă.

— În scrinul, de colo îi țiiu... Hristoase și fecioară Marie..

— Lasă dracului sfinții și dă cheile mai repede.

— Vezi că mă ții, omule, și nu pot să ți-le dau... Eu nu le am pe mine.

— Unde's?

— Sub perină.

— Dă-le

Și o îmbrânci spre pat.

— În scrin zici că-s banii?

— În scrin.

— Hai, și descue.

Maica trase un sertar și, din fund, dintr'un teanc de rufe, scoase o geantă neagră.

— Iată, zise ea deschizând-o și arătându-i o mulțime de hârtii strânse pachete. Ia-ți bani da cruță-mă omu lui Dumnezeu. Nu-ți încărca sufletul cu zilele mele păcătoase. Am să mă rog pentru sufletul d-tale și-o să mă auză Dumnezeu. Nu-ți face păcate cu mine

Își tremură vorbele ca un scâncet de copil, ne-îndrăznind să-l privească și cu frica de a-și pângări sufletul, încercându-se cu un greu păcat, dacă și-ar luneca ochii pe spurcata lui goliciune. Vedea moartea apropiindu-se, i-auzea glasul, îi simțea ghiara înfiptă în carnea-i și chinuind-o. Dar nu se împacă să moară acum, nu dintr'o pământ-tească dorință de a-și prelungi zilele, căci le socotea pe toate ca pe-un drept al cerului care singur dă și ia, ci din nevoia de a se vedea murind creștinește, în pat la ea, înconjurată de maici, spovedită și împărtășită. Era cochetăria ei de mireasă a lui Hristos, cochetărie desmierdată în rugăciunile și îngenuchierile ei din toată ziua, cu atât mai cucernic și mai aprins făcute cu cât își pierdea vloga și-și privea mai de aproape sfârșitul. Acum știa bine că nu se mai poate. La patu-i nu vor mai veni maicele și surorile în procesiune, nu vor mai face cruci mântuitoare asupra-i învăluind-o în rugăciuni, iar ea nu le va cere iertare și nu se va sfinți murind. Așa dar aceasta-i era ursită: să ispășească cine știe ce păcat, un păcat mare desigur... Dar

ori cum, tot nutrea o nădejdie, și gândul acesta, îi lumina desprerea, cântă în gândurile-i sfioase ca o înviere.

Vangheli, privind banii ce-i scotea ea din geantă, parte în hârtii parte în aur, întrebă:

— Cât?...

— Vr'o șapte mii, în hârtii, și-o mie de galbeni.

— Atât?

— Ba mai este... mai este... răspuse ea, și se făcea mieroasă, simțindu-se osândită și căutând să mai amâne minutul cumplit... Mai este, cum nu, mai este. Mai am niște bonuri: optzeci și opt, ba și nouă de mii de lei, strânse an cu an și puse deoparte... pentru poameni... după moartea mea.

— Mai ai ceva?

— Niște sfeșnice de argint.

— Dă-le dracului.

— Mă rog, nu te supăra, omul lui Dumnezeu.

— Ci spune-o dată, ce mai ascunzi?..

— Poate ai nevoie de o haină, de ceva cald...

— Scoate bonurile, să văd..

— Indată... Sânt dincolo, într'o ladă.

Vangheli era grăbit. Ce-ar fi dacă l'ar apuca ziua așa? În gându-i vedea drumul ce-avea să facă înapoi, zidul, pârâul, cotloanele pădurii, Filioara.

Zise: BCU Cluj / Central University Library Cluj

— Mai repede... înțelegi?

Maica voi să aprindă o lumânare. Trase unul după altul două trei chibrituri pe-o cutie; dar le frânse și nu putu să le-aprindă într'atâta îi tremurau mâinile.

— Lasă, că aprind eu. Repede-ți zic.

Și-o sgâlții, împingând-o.

Ea să lăsă dusă, fără să mai spuie vr'un cuvânt.

Trecură alături într'o altă odăe.

Vangheli lăsă pe mescioară sfeșnicul cu lumânarea aprinsă, în vremea ce maica, resemnată, așteptându-și moartea, descuia un lădoi mare și căută înnăutru.

Se scurseră astfel câte-va minute.

Insfârșit, într'o răscoală de lucruri, ea dădu peste ce căută.

— Pune-le colo... zise Vangheli și arătă un scaun.

Bătrâna trăgea bonurile, zgâlțuită de-un frig nestăpănit, și mâna-i, căntând scaunul apropiat, săltă în zig-zaguri și cercuri tremurate. Hărțile jucau în lumina moartă a lumânării, par'car fi fost vii și cuprinse de spaimă.

— Hai! ce te codești?

— Nu te supăra... Mă rog nu te supăra, omu lui Dumnezeu.

Dar în urechile lui răsună glasul lu Țâțoc: „Hâs hâs!.. așa i-ași tăia beregata!”

— Mai ai?...

— Nu! le-am pus pe toate.

Și maica frântă de aplecată ce era pe ladă își păturea lucrurile.

Atunci el o apucă de păr. Cuțitul alunecă spre gâtul ei, repede, de la dreapta la stânga și de la stânga la dreapta, până ce trunchiul, cu capul aproape desprins, se prăvăli în ladă, scurgându-și sângele înăuntru.

Vangheli avu un rânjet aspru și chipu-i, mânjit cu noroi luă o înfățișare sinistră. O oglindă îi reflectă masca și el, zărindu-se, tresări, parc'ar fi văzut un alt om. Apoi se aplecă lăsă capul peste moartă și privi lung gura pe jumătate deschisă a lăzei, ce'nghițea leșul. Numai picioarele atârnavu afară, ieșind goale din fustă, ca două fâșii de cârpă și cu papuci în vârful degetelor.

Cucurigul unui cocoș își trâmbiță deșteptarea, și sunetele trecură ascuțite prin sufletul greului.

Repede, ca trezit dintr'un somn, el își dădu seama de primejdie. Azvârli la picioarele moartei cuțitul pe care'l ținea încă în mână, apoi c'o față de masă își șterse degetele de sânge și luând sfeșnicul și bonurile, trecu în prima oada să caute hârtiile de bancă și galbenii.

Când vru să iasă, gol cum era și mânjit, zări o cofă cu apă, într'un colț în tindă, în fața cadavrului maicei Maria. Ii veni în gând să se curețe, și începu să se spele, vărsând apă peste cadavru, în furia lui de a isprăvi odată. Alte cucuriguri se ridicau și îl scoteau din minți. Clănțănea căci îl răzbise frigul, cu toate că sudoarea îi brobonia fruntea.

Iși trase hainele de pe cerdac și se îmbracă tute, cu furie. Iși luă pachetul de bani și bonuri, stinse lumânarea și se strecură afară, închinzând ușa și aruncă cheia.

Ascultă o clipă ținându-și suflarea.

Intuneric, liniște, nici un om.

Singur pârâul își urlă apele; dar pârâul nu'l neliniștea, ci înțărerea parcă tăcerea, tăiată din când în când de trâmbițarea lungă și ascuțită a cocoșilor. Mirosul jilav și putred al codrului îi prinse nările, apoi adieră vie a brazilor ce-și revărsau rășina. Se coborî sări zidul și dispăru în întunericul plutind ca o greutate de umbre ce nu mai puteau fi risipite.

LUDOVIC DAUS

In curând va APĂRE :

OEDIP LA COLONA

de SOFOCLE

Traducere din grecește de

MIHAIL IORGULESCU

Editura CASEI ȘCOALELOR

Când Venus a vrut să biruiască

Cu zeitele certate
Judecată Pàris ține.
Două-așteaptă hotărârea,
Mărul cui i se cuvine:
La cuvânt ajunge acuma
Cea din spumă întrupată ;
Pàris ascultând-o și simte
Mintea tot mai tulburată.

Câte o vorbă desmierdată
Spune Venus cam alene
Și din când în când și arată
Ochii de sub fine gene
Și-alintată iar i ascunde,
Mai frumoși, mai mari s'apară,
Când în clipa următoare
Vor zimbi lui Pàris iară.

Mai grăește, mai zâmbește ;
Știe ea ce gură place.
Și cu sponca de la haină
Printre vorbe se preface
Că se joacă, iar din sponcă
Haina albă se descheie :
Rușinoasă'n grabă pieptul
Și-l ascunde o femeie.

Ce e inima'nțelese
Numai una dintre ele ;
Toate trei au fost zeite
Dar nu și femei tustrele,
Numai una înțelese
Judecata omenească
Și a fost numai femeie
Când a vrut să biruiască.

G. ROTICĂ

PASTELE

*Se coboară. Par'că crește și coboară
— Ocnă 'nchisă 'n fundul unei vagi căldări
Răsturnată peste seceta de vară —
Toată greutatea plumburiei zări.*

*Vâsle 'ntârziat bat grăbite 'n aer:
Aripi ostenite—drum făr'de noroc
Tors din nesfârșitul zborului lor caer...
Vâsle 'ntârziat merg și stau pe loc.*

*Adormit ca visul unui miez de noapte
Din încătușarea cugetului smuls,
De abia mai urcă'n ierburile coapte
Din adâncul himei obositul puls.*

*Din topirea unei ametei de moarte
Imi aud timpanul văjiind ciudat:
Par'că vin cu norii, par'că sunt departe,
Par'că niciodată n'aș fi cugetat...*

*Iar sub arcul frunței triste luceferi gemeni
Sorb din cătrănitul cerului reflex
Umbra care'mi cade peste gând asemeni
Unui circumflex.*

ADA UMBRĂ

G. Palante: *La sensibilité individualiste*

Intr'o vreme de totală lipsă de disciplină în întreaga societate, când valorile sunt răsturnate și amoralismul ne pândeste, mi-am adus aminte de o carte care m'a impresionat odinioară prin subtilitatea discuției și prin finețea argumentării, cu atât mai mult, cu cât după război, ceia ce predomină în viața socială nu este o psihologie a mulțimei, care a fost pe timpul războiului, ci o psihologie individualistă cu aplicări altele de cât o explică Palante. Psihologia individualistă actuală—preconizată mai ales de Sorel—cuprinde nu individul cu interesele lui, cât o anume clasă. E inferioară celei individuale.

Dar să răsfoim pe Palante.

Pe lângă o psihologie a mulțimii, a colectivității există și o

psihologie individualistă, ce nu trebuie să se confunde cu psihologia egoistului vulgar. Psihologia mulțimii, gregară, e uniformizare. E topirea individului într'un suflet nou colectiv. E pierderea ori cărei originalități, a ori cărei individualități și adoptarea unui alt suflet *exterior*, grandios din care și tu ești o fărâmitură. Pasiunea clocotitoare, grămădită din atâtea generații în masă ia forme și proporții năprasnice. Un discernământ personal, riguros e absent în colectivitate. Totuși pe această psihologie gregară se întemeiază educația în biserică, în școală și armată. Sensibilitatea individualistă e atitudinea dârză în fața masei. E un fel de „*Odi vulgus*“ al lui Horațiu. E o psihologie de aristocrat sufletesc. Egoistul banal se complăce în lumea în care trăește. El tinde prin orice mijloc să fie în vârful piramidei sociale. E un primejdios arivist. Sensibilitatea individualistă, „aduce un fond înăscut de necesități sentimentale care zdrobite de mediu se prefăc într'o hotărâre de a se izola, într'o desemnare măreață, într'o renunțare disprețuitoare, în ironie, în dispreț, într'un pesimism social și misantrantropic“ E disprețul suveran pentru grupuri, cenacluri, societăți, ce totdeauna sunt artificiale, false, anodine.

Massa uniformizează, egalează, șterge diferențele. Individualistul iubește această diferență nu numai la el dar și la alți. Vorba lui Pascal. „Cu cât ai mai mult spirit, cu atât descoperi că sunt oameni originali. Oameni comuni nu găsesc diferențe între oameni“ Marile curente sociale presupun o uniformizare sufletească.

Însăși societatea trăește prin acest suflet colectiv. „Sensibilitatea individualistă intră inevitabil în conflict cu societatea în care evoluează.

Tendența societății e de a reduce pe cât posibil sentimentul individualității; unicitate prin conformism, spontaneitate prin disciplină, instantaneitatea eului prin spirit de urmare, sinceritatea sentimentului prin nesinceritatea inerentă ori cărei funcțiuni sociale naturale, încrederea în sine și orgoliu de sine prin umilirea strâns legată de orice dresaj social. De aceea individualistul are sentimentul unei lupte surde între sine și societate“. În acest fel se exprimă, Sainte-Beuve, Stendhal, Stirner, Vigny etc. Stendhal zicea : *Je ne suis pas mouton et c'est pourquoi je ne suis rien*. E retragerea amară în armura sufletului tău. E negația continuă a filistinismului și pontificatului social. Individualistul e dușmanul ipocriziei sociale, convențiilor vieții artificiale. E atitudinea sever ostilă în fața solidarității sociale, acest, „altruism camaradivor“ în numele căreia se realizează interesele arivistului politician. În schimbul sulițelor ce le primește de la societate, individualistul risipește disprețul invincibil, ironic și incisiv, ca un zeu superior. Disprețul lui nu e vindicativ, ci ertător, compătimitor. Al societății, al grupei e plin de răzbuunăre. „Indivizii iartă câteodată, grupurile niciodată“. În această atitudine e mânat de o antipatie intimă pentru josnicie și ipocrisie“. Această psihologie nu o are fie cine. Ea e în stăpânirea „*tipurilor sensitive*: Benjamin Constant, Vigny, Amiel“ și la cei *sensitivi activi* cum e Stendhal. Aplicându-i criteriul moral, ea e patologică. În această direcție autorul se ocupă apoi de prietenie, sociabilitate sau asociație. Amiciția e menținerea diferenței, societatea e dispariția diferențelor individuale. „În toată societatea e ceva impus și artificial. Fie

că e accidentală sau permanentă [societatea] ori care ar fi cauzele, ce-i-au dat naștere, interes, constrângere, obicei, tradiție, educație, o societate e un mediu intelectual și moral care impune individului și care exercitează, mai mult sau mai puțin despotice, acțiunea sa asupra lui. Societatea, ori care ar fi, ține prea puțin socoteală de spontaneitatea individului și o tratează chiar ca pe o vrăjmașă. Prietenia este din contra un sentiment esențial spontan. Dar dacă prietenia e legătura dintre două ființe, care au personalități asemănătoare și care și le mențin fără a știrbi din totalitatea lor nimic, prietenia e și ea atunci individualistă, exclusivistă.

Și, în adevăr, zice autorul: „spontaneitatea, libertatea, intimitatea profundă, fac din prietenie un sentiment esențial individualist“. Și e individualistă, căci ea face apel la tot ce are mai individual în personalitatea sa, în ce ea e fundată pe calitățile cele mai intime. Altruismul obișnuit ține în chip simpatic pe toți oamenii în aceeași măsură fără să ia proporțiile unei puternice atașări.

Amiciția e un sentiment superior, de lux. E un sentiment aristocrat. Nu e adunare în vederea unui interes, cum e societatea, ci e „electivă și aristocrată“. Nu bunele maniere sociale întăresc prietenia, cât o compromit. Ea e spontană și fără rezerve. În esență și prietenia e ostilă umanismului. „Umanismul este cultul omului în general, de speța omului. Dar umanismul urăște individul.“ „Umanismul e spiritualizarea amorului“. E rece, glacial, dur. Societatea îngăduie dragostea umanitară, dar nu prietenii. Societatea pare ca o închisoare, în care prizonierii nu pot intra în relații unii cu alții de cât ca prizonieri, adică atât cât le permite regulamentul închisoarei; dar ca ei să aibă legături între dânșii, închisoarea nu le permite. Din contra, ea trebuie să vegheze ca nu cumva să se stabilească relațiuni egoiste, pur personale.

Din această psihologie individualistă răsare ironia ca un fruct amar al resemnării. Paternitatea ironiei nu e a colectivității ci a individului.

Ironia implică răsul. Schopenhauer arătase geneza răsului; o incongruență între ideea abstractă și realitate. De cât răsul e vesel, ironia e melancolică. Ironia își are izvorul în „disociația care se stabilește într'un suflet între inteligență și sensibilitate“. Marii ironici așa dar sunt mari sentimentali, care acopăr sentimentele cu ironia însăși. „Ironia e fiica pasionată a durerii, dar și fiica orgolioasă a inteligenței reci.“ Afară de acest izvor al ironiei de vajnică dualitate între inteligență și simțire este și rezultatul ce iese din lupta diferitelor aspirații individuale cu aspirațiile societății. Când sunteți decepționați de atâta prostie umană, de atâta vicieșug, de atâta afectare și ipocrizie curată instinctul solitudinii vorbește în voi mai tare ca instinctul social și atunci cu urechile astupate treci prin viață înarmat cu un ireductibil „stoicism individual având totuși din când în când în ritmul unui val misterios de simpatie omenească“. Din stoicismul acesta și din compătimirea umană iese ironia filosofică.

Ironia e adesea prea îndrăzneată, dar nu e cinică. „Cinismul e un egoism transcendent“. Cinicul n'are considerație pentru nimic, nici pentru el ca și ironistul, dar e convins de realitatea propriului eu ca singura realitate. Cinicului îi lipsește sinceritatea. Ironia e plină de

neliniște, de ezitări, în ceace privește fondul lucrurilor; vorba lui Hamlet: *a fi ori a nu fi*.

Cinismul e senin și tranșant. „Cinismul e quintesența egoismului care presupune o lipsă de nobleță. Ironia presupune o inteligență fină și nuanțată, mare delicatete sentimentală, un rafinament de simțire, care nu se înâlnește la ființele vulgare și plat egoiste“.

Ca și cinismul, răsul are tot origină plebeiană. E lipsit de superioritatea intelectuală. Răsul e „o manifestație socială. Ironia e din contră o stare de suflet individuală. E floarea deziluziei, floarea funeraă care înflorește în răzorul solitar al eului.“

Deaceea poporul și-femeea, ființe prea pasionate nu înțeleg ironia. Ironia îngheață pasiunea, este surăsul mefistofelic care flutură împrejurul divinității, care rămâne adevăratul cult al femeii: amorul. „Impresionați de minciuna socială, ironicii se retrag din scena lumii și privesc din înălțime la lupta pământească așa de mărunță și așa de potrivită ironiei. Individualistă și ea, iese din sfera societății, pe care o privește din înălțimea cugetării senine.

De aci orgoliul ironiei, substratul ei sufletesc. Psihologia individualistă e creatoare de ironie. Prudhon îi ridică un ditiramb în *Confession d'un revolutionnaire*. Ca și sensibilitatea individualistă, ironia e antisocială. Dar individualismul, ce își are rădăcinile în profundul orgoliu omenesc și care are o atitudine vrăjmașă socetății, cu tradiția ei, cu felul ei de existență, nu se poate confunda cu anarhismul?

Nu, zice autorul. Anarhismul e aplicarea în viață a unei doctrine a unui sistem de idei.

Individualismul e doar „o atitudine intelectuală și sentimentală a individului în fața societății“ Individualismul e pesimist. Anarhismul e optimist. Individualismul e blazarea, decepțiunea iluziilor, anarhismul e credința pute.nică în zile mai bune. Individualismul e cultul diferențelor omenesci. Anarhismul cuprinde două postulate care se contrazic: pe de o parte tendința spre libertatea cea mai mare, desființarea societății care uniformizează spiritele și le încatușează în forme fixe, pe de alta realizare unei lumi noi deplin armonică. Dar ce înseamnă armonizarea socială de cât a asimila neamul omenesc, a-l orândui în forma cea mai egală și uniformă?

Anarhismul e un idealism exagerat și nebun, individualismul e realitatea crudă?

„Anarhismul admite o antinomie între individ și stat, antinomie, pe care o rezolvă prin suprimarea statului, dar nu vede nicio antinomie ireductibilă între individ și societate.“ Pentru anarhist statul e organizația artificială, pe când societatea o „creștere spontană.“ Pentru individualist societatea e mai tiramică de cât statul. A dori libertatea și aproba societatea e o utopie. Anarhismul e o dogmă socială, cu fervenți prozeliți. Individualismul e doar o atitudine sufletească individuală, fără aplicații în afară și fără prozeliți.

Anarhistul e gladiatorul ce-și sumete mânecele pentru un ideal, individualistul e resemnatul și decepționatul de vre-un ideal. Unul gata de o acțiune socială, altul de una interioară. Anarhistul crede în știință. Individualistul în nimic. Anarhistul dorește sacrificiul

lui și pe al altora. Individualistul pe al lui singur. Anarhistul e fructul necopt individualistul e fructul ce cade singur de copt ce este. Anarhistul are principii ce se contrazic și devin utopice. Individualistul e o atitudine personală. Anarhismul e incendiar prin elevi fanatici, cel lalt e o simplă constatare sufletească. Unul e activ, altul pasiv. Și atunci mă întreb : Oare conducătorii de azi de clase sociale, ce vorbesc de definitive reforme sociale, de o justiție divină pe pământ, ce amort sufletele ignorante ale unor oameni simpli, cu fraze și idealuri, au măcar fanatismul unui anarhic ori sinceritatea unui individualist ?

Sunt oamenii aceștia profeții unor timpuri mai bune ? Vorbește prin ei acea forță ascunsă muritorilor, ce se va realiza cu o nestrămutată fatalitate ? Nu văd niciunul. Profetul prezice dar nu incendiază. Profetul arată, dar nu dăruiește. Utopiile contribuiesc la desființarea unei stări de fapt, dar nu se realizează. Și utopii sunt anarhismul și socialismul muncitoresc.

CONST. GEROTA

Teatrul Național: CAIN de Al. Sabaru.

Cain, piesa în trei acte a d-lui Sabaru, jucată la Teatrul Național, se poate mulțumi și cu o scurtă mențiune.

E o încercare, firește, a unui debutant ; i s'ar cuveni deci toată indulgența pentru lipsurile de meșteșug, *Cain* este însă o piesă de meșteșug, lucrată din scene violente în vederea unui mare efect teatral. E o melodramă clasică. Nimic nu-i lipsește : asasinarea unui cămătar odios pe scenă, o penibilă anchetă judiciară făcută chiar de fratele asasinului, ca judecător de instrucție, intervenția și blestemul mamei celor doi frați, lupta între datorie și dragoste și, în fine, înnebunirea judecătorului în momentul în care trebuia să iscălească mandatul de arestare a fratelui său...

În fața unei astfel de acumulări de efecte patetice, spectatorul modern resimte o legitimă stupefacție. Melodrama, la care plângea Margot, trăește încă ! Trăește chiar o viață tenace. Ajunge să vezi cămătarul din actul întâi, ghebos, tenebros, tușind mereu, și urzindu-și răzbunarea prin unghere — pentru a înțelege că, teatral, suntem dați cu o sută de ani îndărăt. La urmă, melodrama e și ea un gen popular. Trebuie să-și atingă totuș scopul : să emoționeze. Rolul nevastei judecătorului este însă atât de echivoc, lipsa de descernământ a judecătorului din actul al doilea atât de neverosimilă, blestemul mamei din actul al treilea atât de nejustificat (în piesa d-lui Sabaru, „Cain“ e omul integru și „Abel“ asasinul !), dialogul atât de retoric, în cât nu resimțim nici o emoție în fața atâtor dezastru acumulate. Situația autorului devine deci penibilă : i-a scăpat tocmai ce urmăria pe căi atât de violente. Și cum pentru a-și ajunge scopul suprem, a lăsat la o parte ori-ce literatură, dezastrul e definitiv. *Cain* nu e numai, o melodramă — ci o melodramă neizbutită.

E. LOVINESCU

A APĂRUT:

E. LOVINESCUI

CRITICE

VOL. III

EDIȚIA II-a

LEI 10

EDITURA ALCALAY

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Au apărut de colaboratorii Sburătorului

Elena Farago: SOAPTELE AMURGULUI

==== VERSURI ====

Alexandrina Scurtu: SONETE

„Urmările Economice ale Păcii“

S'a pus în vânzare, în traducere românească, după originalul englez, volumul :

„Urmările Economice ale Păcii“

de JOHN MAYNARD KEYNES

Apărută în Anglia, acum un an, lucrarea a fost tradusă în toate limbile europene. Intreaga diplomație a lumii și guvernele tuturor statelor stau astăzi sub înrâurirea acestei opere.

Pentru ediția Românească, autorul a scris anume o prefață, în care analizând situația noastră, în noile condiții de viață, arată ce fel de guverne trebuie să aibă în acest moment România, și care sunt primejdiile politice și economice de care trebuie să ne ferim.

Apariția acestei cărți a fost caracterizată de Asquith, fostul prim Ministru al Angliei, ca cel mai mare eveniment al secolului, după Războiu.

